

ศาสนโฆวท

กัณท์ที่ ๔ - รากเหง้าของความประพฤดี

พระเทพลิ่งหบูรจรจารย์

R17004

คนเรจรจะดีเพระจะมีธรรมอันเป็นรากเหง้าของความประพฤดี การทำดี พุดดี คัดดี รวมเรียกว่ การประพฤดีดี

ความประพฤดีนี้แหละทำคนให้ดีให้ชั่ว สมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย จังตรัสสอนไว้ว่า สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ บรรพชิต ควรพิจรณาเนือง ๆ ว่า **เรามีกรรม เป็นของตน มีกรรมเป็นมรดา มีกรรมเป็นกำเนิต มีกรรมเป็นพีช พันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จะต้องรับ ผลของกรรมนั้น**

คนเรามีร่างกายและอวัยวะคล้ายคลึงกัน ไม่ผิดแผกอะไรกัน ต่างกันก็โดยชาติ สกุล ความรู้ ความประพฤดี อำนาจ ความบริบูรณ์ ความขัดสน แม้จำพวกที่มีชาติ สกุลเสมอกัน ก็ยังต้องแตกต่างกันโดยความเจริญและความเสื่อม บางคนเกิดถิ่นฐาน ปลายเขตปลายแดน ซึ่งเป็นบ้านป่าบ้านดอน เกิดในสกุลขัดสนยากจนอนาถา อาศัย ความคิดความเห็นที่ถูกต้อง ชักนำให้หาโอกาสที่เป็นทางแห่งความเจริญ ทำตนให้ สมบูรณ์ด้วยวิชาความรู้ รักษาความประพฤดีถูกต้องตามคลองธรรม ตั้งตนได้ใน ทรัพย์สมบัติ ยศศักดิ์บริวาร ล่วงพ้นเพเดิมของตนขึ้นไปได้ คนเช่นนี้ท่านกล่าวว่ **เป็นผู้มีดกกลับสว่าง** ได้รับการสรรเสริญตามพุทธภาษิตว่

ดอกบัวอันเกิดที่กองหยักเยื่อ ซึ่งเขาเทไว้ ณ หนทางใหญ่ ย่อมมีกลิ่นหอมเป็นที่พอใจ แม้ของคนชั้นสูงฉันใด สาวกขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เกิดในหมู่คนที่ตั้งหยักเยื่อย่อมรุ่งเรืองงดงาม ล่วงเสียซึ่งปฏุชนคนเขลาราวกับตาบอดด้วยปัญญาของตนเหมือนฉะนั้น

บางคนเกิดในถิ่นฐานและสกุลดั่งกล่าวแล้ว มีความเห็นและความประพฤติเป็นไปตามพื้นเพเดิม สามารถที่จะทำตนให้เจริญขึ้นได้ คนเช่นนี้ท่านกล่าวว่า เป็นผู้มืด มืดตลอดไปไม่สว่าง และถูกติว่า คนเขลาตกอับแล้วตกอับอยู่นั่นเอง

บางคนเกิดในถิ่นฐานที่มีความเจริญรุ่งเรือง และเกิดในตระกูลมั่งคั่ง มีอำนาจยศศักดิ์ ผู้คนนิยมนับถือ แต่มีความเห็นอันวิปริตผิดหนทาง มีความประพฤติเสียหาย ไม่อาจตั้งตัวได้ ต้องตกอับกลับเป็นคนเลว คนเช่นนี้ท่านกล่าวว่า เป็น **ผู้สว่างแล้วกลับมืด** และถูกติว่า เป็นคนดัดตระกูลให้สูญหาย

บางคนเกิดในถิ่นฐานและสกุลที่มีความรุ่งเรืองดั่งกล่าวแล้ว หมั่นศึกษาวิชาปลูกความคิดความรู้ของตนให้เจริญไพศาล รักษาความประพฤตินี้ให้เสียหาย รักษาวงศ์สกุลให้คงอยู่ได้ และบำรุงให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป คนเช่นนี้ท่านกล่าวว่า **เป็นผู้มีความสว่าง** รักษาความสว่างให้ยึดเยื่อตลอดไปได้ ได้รับการสรรเสริญทั้งพื้นเดิมและ ความประพฤติของตน เป็นที่นับถือของประชุมชน ไม่มีใครที่จะติโดยทางใดทางหนึ่งได้

ตามที่กล่าวมานี้ เห็นได้แน่นอนว่า **กรรม** คือ ความประพฤติของตนเอง เป็นเหตุทำให้เจริญและให้เสื่อม ความรู้และความประพฤติเป็นเครื่องเชิดชูคนให้งดงาม เป็นเครื่องประดับอันวิเศษ ไม่มีเครื่องประดับอย่างอื่นที่จะทำให้สง่าผ่าเผย

ยิ่งขึ้นไปกว่าได้ คนที่มีรูปร่างก็เป็นที่น่าสนใจ ชวนดูของบุคคลชั่วคราว แต่ถ้าความ
ประพาศเสียไม่มีใครนิยมนับถือ เหมือนกับดอกไม้ที่มีสีงามแต่กลิ่นเหม็น เมื่อแรกเห็น
ก็อยากเอามาชมเล่น แต่กระทบกลิ่นเหม็นก็ไม่อยากจะอยู่ใกล้ฉันใด คนรูปร่างแต่
ความประพาศเสียก็เหมือนฉะนั้น คนที่มีความประพาศดี ถึงแม้รูปร่างไม่งดงาม ก็มี
คนรักใคร่นิยมนับถือ เหมือนกับดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม แม้สีจะไม่งาม ก็ยังมีคนอยากได้
เพื่อเอาไว้ดมกลิ่นฉะนั้น ถ้าดีทั้งสองอย่าง รูปร่าง ความประพาศเรียบร้อย ย่อมเป็น
ที่รักใคร่นิยมนับถือ เหมือนดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมสีงาม ย่อมมีคนต้องการประดับ
ประดาราตาแพงฉะนั้น ถ้าเสียทั้งสองอย่าง ทั้งความประพาศและรูปร่าง จัดเป็นอย่าง
เลวทราม ไม่มีส่วนงามแต่สักอย่าง เหมือนดอกไม้ที่สีก็ไม่งาม กลิ่นก็เหม็น เป็นของไม่
มีราคา หาผู้ต้องการไม่ได้ฉะนั้น

โลภะ คือ อารมณ์ที่ชักนำใจให้อยาก ความละโมภนี้เป็นต้นคำทำความ
ประพาศให้เสียหายอย่างหนึ่ง ความอยากเป็นอาการสำหรับคน มีประจำมาตั้งแต่
กำเนิด เมื่อยังเป็นทารกไม่เดียงสา ก็รู้จักอยากข้าว อยากน้ำ อยากได้สิ่งที่ตนชอบใจ
วิญญูขึ้นเพียงใด ความอยากก็เกิดขึ้นเพียงนั้น การเรียนศิลปวิทยาก็ดี ทำนาทำสวน
ประกอบพาณิชยกรรม หรือทำราชการก็ดี เหล่านี้ ก็เพราะอยากได้ความดีเป็นเครื่อง
เชิดชูตนและชาติตระกูลของตน อยากได้ทรัพย์สมบัติมาเลี้ยงตนและคนที่ตนควร
เลี้ยง อยากได้ยศศักดิ์ชื่อเสียง ซึ่งเป็นที่นิยมนับถือของคนในโลก กิจการที่ทำด้วย
ความสัตย์ ไม่ตัดทอนประโยชน์ของใครเขาในทางทุจริต สมเด็จพระบรมศาสดาของ
เราทั้งหลายไม่ตรัสห้าม ยังมีพุทธภาษิตตรัสสรรเสริญไว้เป็นหลายแห่ง

ข้อหนึ่งตรัสไว้ว่า **ความยินดีตามมีตามได้เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง
และเป็นคุณให้เกิดสุขในโลก** ข้อนี้อธิบายว่า ความยินดีเฉพาะวัตถุที่มีอยู่
หรือที่ตนหามาได้โดยชอบธรรม มีเท่าใดหาได้เท่าใด ยินดีเต็มใจเฉพาะเท่านั้น ไม่คิด

เอาของผู้อื่นโดยทุจริต แม้ตัวจะมีทางได้แต่เป็นทางตัดประโยชน์ของหมู่คณะ ก็ไม่พอใจไม่เห็นแต่ได้เฉพาะตัว ความประพฤติเช่นนี้ ชื่อว่าเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง เพราะเป็นของบริสุทธิ์ ทำจิตใจให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ หาความเดือดร้อนมิได้ เพราะไม่มีภัยที่จะเกิดขึ้นจากเหตุนี้

อีกข้อหนึ่งตรัสไว้ว่า คนที่ทำงานเหมาะแก่กาลเทศะ มีความเพียรบากบั่น ทำกิจการให้เหมาะแก่เวลาและถิ่นฐาน ได้ทรัพย์มาเป็นผลเลี้ยงตนและบำรุงหมู่คณะของตน

อีกข้อหนึ่งตรัสไว้ว่า “ยศ” ความเป็นใหญ่ในหมู่คณะ และความเป็นผู้มีชื่อเสียง ผู้คนนิยมนับถือ ย่อมเจริญแก่คนที่มีความหมั่นประกอบการทำงานไม่ทอดทิ้ง มีสติมั่นคงรอบคอบในการทำงานนั้น ๆ ทำแต่การที่บริสุทธิ์สะอาดปราศจากโทษใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำ ระวังกาย วาจา มิให้มีช่องที่เขาจะครหา หาเลี้ยงชีพโดยชอบธรรมสม่ำเสมอ ไม่เดินเลื้อยให้เสียยุติธรรม ข้อนี้ตรัสสรรเสริญคนที่ประพฤติดี มีความคิดรอบคอบว่า เป็นผู้เจริญด้วยยศศักดิ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ตามพุทธภาษิตที่กล่าวนี้ ล้วนแต่ทรงแนะนำสั่งสอนผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในโลก ให้แสวงหาทรัพย์สมบัติยศศักดิ์ชื่อเสียงโดยอุบายอันชอบธรรม เพราะฉะนั้นความอยากจึงเป็นกิริยากำกับสำหรับคนที่เกี่ยวข้องอยู่ในโลก เมื่อปล่อยให้เป็นไปตามลำพังใจไม่มีสติคอยเหนี่ยวรั้ง ความอยากก็อาจชักนำไปให้กำเริบจนถึงเขตแห่งความละโมภได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จะคิดเฟื่องเล็งเอาแต่ได้ ไม่เหลียวแลถึงความเสียหายของหมู่คณะ ถ้าแก่กล้าหนักขึ้นอาจให้ถึงลัก แย่งชิง วิวาท ฆ่าโกง ฆ่ายกอก ซึ่งนับว่าเป็นกิริยาที่เลวทราม เป็นทางแห่งความเสียหาย ถูกลงโทษทั้งทางโลกและทางธรรม ไม่เป็นที่วางใจของใครได้เลย ฆ่าความรู้ความดีที่ตนทำไว้ให้เสียหาย จะเป็นชั้นสูงก็ตกอับ จะมี

ชื่อเสียงหอมก๊กลับเหม็น หอมเท่าใดก็เหม็นเท่านั้น ตามที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่า **ความละโมบเป็นรากเหง้าแห่งความเสียหายอย่างสำคัญ**

โทสะ คือ อารมณ์ที่ทำให้ร้ายกาจหยาบช้ำทารุณ ข้อนี้เป็นเหตุทำให้เสียหายอย่างร้ายแรง คนเราที่ตั้งชุมชนอยู่ด้วยกันมาก กิริยากายวาจาไม่เสมอกัน ดีบ้างชั่วบ้าง หยาบบ้างละเอียดบ้าง เป็นทางให้เกิดความชุ่นเคืองแก่กันและกันได้ ต้องมีสติคอยเหนี่ยวรั้งใจ ช่มไว้ด้วยขันติความอดทน ถ้าไม่เช่นนั้นก็จะทำให้กำเริบจนแสดงกิริยากายวาจาให้ปรากฏ ตลอดถึงทำตนให้เป็นคนดุร้ายทารุณ ความดุร้ายนี้เป็นมลทินจับใจ ทำให้เศร้าหมองทั้งตนและผู้อื่น ปิดบังมิให้แลเห็นหนทางแห่งความเจริญและความเสื่อม

ผู้ที่ปกครองหมู่คณะก็ต้องประสบความสำเร็จบ้างเป็นธรรมดา ต้องติคนที่ควรติ จะต้องลงโทษผู้ผิด จะต้องแนะนำสั่งสอนหมู่คณะของตนให้เรียบร้อย ถ้าจะอดทนวางเฉยไม่ว่ากล่าว การงานในหมู่คณะก็จะไม่ย่างเข้าสู่ความเจริญ แต่เมื่อแสดงกายวาจาหยาบช้ำ จนนับว่าเป็นคนร้ายกาจ หมู่คณะก็จะหมดความนิยมนับถือ เพราะฉะนั้น จะต้องมีความเมตตากรุณาประจำอยู่ในใจ เมื่อถึงคราวมีอำนาจที่จะทำอย่างไรรู้ได้ ก็ต้องมีสติเหนี่ยวรั้งใจไม่แสดงกิริยาโหดร้ายทารุณจนเกินเหตุ คนที่ใจคอร้ายกาจไม่มีเมตตากรุณาประจำใจ ถึงจะมีอำนาจสักปานใด ก็ไม่มีคนนิยมรักใคร่นับถือ ทำชื่อเสียงของตนให้เสียหาย ถูกติทั้งทางโลกและทางธรรม **โทสะ** นี้ย่อมปกคลุมใจไม่ให้เห็นความถูกและความผิด ทำจิตให้กำเริบ มีแต่หาผลร้ายมาใส่ตน จึงนับว่าเป็นรากเหง้าแห่งความเสียหายอย่างร้ายแรง

โมหะ คือ อารมณ์ที่ชักนำให้มืดเมา ทำให้เคลิบเคลิ้ม ไม่รู้จักผิดไม่รู้จักถูก ข้อนี้เป็นโทษอย่างสำคัญ ที่จะทำคนไม่ใ้ย่างเข้าสู่ความเจริญและทำความดีให้เสื่อม

ทราชม เป็นตัวมีดหุ้มห่อใจไม่ให้แลเห็นความเจริญและความเสื่อม คนชั้นต่ำไม่สามารถทำตนให้สูงขึ้นได้ คนชั้นสูงทำตนให้ตกอับกลับเป็นคนเลว ดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น ก็เพราะ **โมหะ** นี้เป็นค้ำมูล เพราะฉะนั้นจึงนับว่า **เป็นรากเหง้าแห่งความเสียหายอย่างสำคัญ**

โลภะ โทสะ โมหะ เป็นคำทำความประพฤติให้เสียหาย ดังพรรณนามา **ธรรมที่เป็นเครื่องปราบปรามกัน คือ**

จาคะ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เจือจาน เหนียวใจของหมู่คณะให้ขึ้นบาน

ศีล ความรักษากิริยา กาย วาจา ให้เรียบร้อย จะทำอะไร จะพูดอะไร ก็เป็นคุณประโยชน์ ปลูกความนิยมชมชื่นแก่คนทั่วไป

ภาวนา อบรมความดีให้มีในตน กล่าวคือ ฝึกฝนเล่าเรียนศึกษา เพราะความรู้ความฉลาด อาจารย์ชามหมู่คณะให้มีความเจริญมิให้เสื่อมทราชม

คุณธรรม ๓ ประการนี้ เป็นเหตุทำความประพฤติให้ดีงาม นำความเจริญมาให้แก่ตนและหมู่คณะของตน เพราะคนที่จะปกครองหมู่คณะ ต้องมีความรู้ความสามารถรอบคอบในเหตุผล ต้องเป็นผู้มีกิริยาอันเป็นที่เคารพนับถือของหมู่คณะ ต้องเป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นที่พึ่งพำนักของเขาได้ เพราะฉะนั้นควรตั้งใจรักษาความประพฤติ คือ **คอยปราบปรามใจไม่ให้ละโมภ ไม่ให้ดูร้ายเหี้ยมโหด ไม่ให้งมงาย** จงปลูกจันทะอัญญาศัยเอื้อเฟื้อแก่หมู่คณะ รักษา มารยาทให้เรียบร้อย ต้องตามวินัย หมั่นฝึกฝนอบรมใจให้ตั้งอยู่ในความดีความชอบ จึงจะได้รับประโยชน์อันเป็นผลของการประพฤติธรรม ดังพรรณนามานี้